

i nietypową formę jego ujęcia, odbiegającą od innych opracowań o terroryzmie. Odmienność ta wyraża się w zapisie syntetyczno-komunikacyjnym i chronologicznym (jest to telegraficzne ujęcie problemu). Publikacja jest adresowana do czytelników znających lub zajmujących się zjawiskiem terroryzmu.

Urszula Świętochowska

Edgar Morin, Anne Brigitte Kern, *Ziemia – ojczyzna*, tłum. Teresa Jakielowa, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1999, ss. 249

Autorem prezentowanej książki jest znany francuski socjolog. Edgar Morin wraz ze współpracującą z nim Anne Brigitte Kern przedstawiają w niej wizję cywilizacji planetarnej, ukształtowanej na bazie wspólnoty tożsamości, losów i historii. Dążenie do jej urzeczywistnienia, zdaniem autorów, powinno stać się głównym celem ludzkości. Dla poparcia swojej tezy sięgają do odległej przeszłości – od powstania wszechświata i pojawienia się człowieka na Ziemi, poprzez tworzenie się państw i zmiany ich charakteru, początki epoki planetarnej naznaczonej wielkimi odkryciami geograficznymi i wojenną ekspansją, powstanie uniwersalnych religii, aż do czasów współczesnych. Autorzy wykazują jak zachodzące w toku dziejów procesy zacierały wspólną tożsamość bioantropologiczną ludzi (róznicowanie językowe, kulturowe, religijne, etniczne). Podboje geograficzne i rewolucja kopernikowska dała początek nowej epoce, której głównym przejawem jest okcydentalizacja świata. Sukcesywnie następuje mondializacja gospodarki, idei, procesów społecznych i rosną współzależności globalne. Procesom tym towarzyszą jednocześnie przeciwstawne tendencje: bałkanizacja, dezintegracja, powstawanie coraz liczniejszych zagrożeń globalnych. Rozwój cywilizacyjny sprzyja integrowaniu się społeczności światowej, jednak jest też przyczyną degradacji i poważnych problemów. Konsekwencją tego jest narastanie świadomości i solidarności globalnej. Świat, jako pewna całość, jest coraz bardziej w każdej jego części, której nie można zrozumieć bez znajomości szerszego kontekstu. Mondializacja powoduje z jednej strony standaryzację i ujednoczenie, z drugiej natomiast generuje nowe kontakty, syntezy i od-

miany. Powstaje nowy światowy folklor, który łączy oryginalne tematy pochodzące z różnych kultur. Kształtuje się nowe wieloetniczne i wielokulturowe społeczeństwo.

Główne zagrożenia dla współczesnej ludzkości płyną ze strony:

- ekonomii, która odcięła się od kontekstu społecznego i kulturowego i spowodowała zakłócenia w sposobie życia;
- demografii;
- ekologii;
- państw narodowych, które hamują powstanie solidarności planetarnej i generują sztuczne podziały i konflikty.

Zdaniem E. Morina, państwa narodowe stanowią przeżytek i nie przystają do skomplikowanych relacji współczesnego świata, bowiem są za małe dla rozwiązania wielu problemów przekraczających granice państw, albo za duże, szczególnie dla rozstrzygnięcia problemów społecznych.

Zachodzące współcześnie przemiany, a zwłaszcza technicyzacja, monetaryzacja, specjalizacja i komercjalizacja wszelkich dziedzin życia, niszczą więzi wspólnotowe i lokalne kultury. Nie dając jednak żadnej perspektywy na przyszłość, są również przyczyną zagubienia, poszukiwania własnych korzeni i zwrócenia się ku przeszłości. Jak piszą autorzy, „ludzkość trawi choroba niestałości, pośpiechu, powierzchowności, bulimicznej nadkonsumpcji”. Podnoszenie poziomu życia często wiąże się z pogorszeniem jego jakości. Preferowana specjalizacja niszczy złożoność świata, kawałkuje to, co globalne. Edukacja uczy szufladkowania, oddzielania a nie łączenia w całość, czego konsekwencją jest nawyk mechanistycznego i wycinkowego myślenia. Technika i gospodarka wysunęły się spod kontroli człowieka i podporządkowały go sobie. Niekorzystne tendencje napędzają się i wzmacniają nawzajem, powodując dezintegrację w różnych sferach i aspektach życia. Są one również szansą dla ludzkości, bowiem dezintegracja jest zawsze początkiem nowej integracji.

E. Morin nawołuje do tego, aby zacząć uświadamiać sobie wspólnotę ziemskich korzeni, losu i zagrożeń. Współczesna cywilizacja przyczynia się bowiem do niszczenia zarówno poczucia ludzkiej wspólnoty jak i wzbogacającej świat różnorodności. Pożądany kierunek rozwoju to z jednej strony budowanie ojczyzny wspólnej dla wszystkich ludzi, planetaryzacja świadomości i uniwer-

salizacja społeczeństwa, z drugiej – ocalenia tak ważnej dla życia różnorodności kulturowej (tzw. jedność w różnorodności). Kultury należy chronić i otwierać, promować synkretyzm, metyzację i tym samym pobudzać różnorodność i komunikację. Elementem zbędnym w tym modelu jest państwo narodowe, które wyczerpało już swoje możliwości i jest raczej czynnikiem konfliktogennym, hamującym pozytywne przemiany.

Przedstawiona przez E. Morina i A. B. Kern wizja ma na dzień dzisiejszy wszelkie cechy utopii. Autorzy zdają sobie sprawę, że świat nie znajduje się nawet u progu przemian w opisywanym kierunku. Jednak wierzą w możliwość urzeczywistnienia swoich postulatów, tym bardziej, że rozwój ludzkości trudno przewidzieć i wielokrotnie już w historii świat był zaskakiwany nieoczekiwanym kierunkiem przemian a to co nierealistyczne stawało się rzeczywistością. Ogólny kryzys cywilizacji, wartości, tradycyjnych wspólnot i zachodzące procesy dezintegracji wydają się dobrym momentem dla uświadomienia ludziom korzyści płynących ze zmiany skali ludzkich odniesień i oddziaływań. Istnieje już coraz liczniejsza grupa tzw. obywateli świata, powstaje globalna opinia publiczna, rośnie świadomość i solidarność planetarna urzeczywistniająca się w różnych spektakularnych akcjach pomocy i działalności międzynarodowych organizacji pozarządowych, coraz większym poszanowaniu i zrozumieniu dla różnorodności. Współczesny człowiek jest zbiorem koncentrycznych tożsamości – od rodzinnej aż do narodowej a może nawet planetarnej.

Praca E. Morina i A. B. Kern przepojona jest humanizmem i pewnego rodzaju idealizmem. Wydaje się ona potrzebna, bowiem niejednokrotnie idee w zasadniczy sposób wpływały na rzeczywistość na zasadzie kropli drążącej skałę. Uświadamia ona oczywiste lecz zapomniane od dawna prawdy. Według autorów, unia planetarna jest minimalnym racjonalnym wymogiem dla świata i ratunkiem dla chorej cywilizacji. Jest ona technicznie możliwa do osiągnięcia. Potrzebna jest jednak do tego przemiana w mentalności jak i w strukturach społecznych, ekonomicznych oraz politycznych.

Książka zasługuje na zainteresowanie szerokiego kręgu odbiorców. Na uwagę zasługuje refleksja o szerokim horyzoncie czasowym i przestrzennym, interdyscyplinarność poznania oraz ujęcie systemowe. Praca ma również istotne walory

dydaktyczne. Zmusza bowiem do refleksji nad bezsenssem niektórych preferowanych społecznie wartości, celów, źródeł podziałów społecznych i konfliktów. Uczy patrzenia całościowego na złożone problemy współczesnej cywilizacji.

Ewa Polak

Marceli Kosman, *Wojciech Jaruzelski wobec wyzwań swoich czasów. O kulturze politycznej w Polsce przełomu tysiącleci*, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań 2003, ss. 235.

W poznawaniu polskiej kultury politycznej na dużą uwagę zasługuje prezentowana książka. Ukazuje się w niej, że skrajne ujęcia oceniające towarzyszą bardzo często wybitnym jednostkom, które zajęły trwałe miejsce w dziejach; ujawnia się podporządkowanie prawdy historycznej (bez) kulturze politycznej, co dotyczy nie tylko współczesności, ale odległych czasów, nawet związanych z początkami państwa polskiego. Emocjonalnie zaangażowana propaganda polityczna, zwykle jednostronna, tendencyjna preferuje barwy skrajne: czarną i białą.

Ideą przewodnią w pracy jest ukazanie mitologizowanej biografii generała Wojciecha Jaruzelskiego, ur. w 1923 r. na tle tysiącletnich sądów dotyczących wybitnych jednostek polskiego życia politycznego oraz konfrontacji z pozycją generałów – polityków w różnych krajach świata.

Wykład podzielono na cztery części. W pierwszej, zatytułowanej „Zamiast wstępu, czyli o sądach nad politykami”, w porządku chronologicznym przedstawiono cztery zagadnienia: 1. W obliczu decyzji, 2. W blasku korony, 3. Dzieje wyidealizowane, 4. Naczelnik Państwa – gdzie dostarcza się egzemplifikacji, potępienia, stroniczego oceniania, jednych polityków oraz gloryfikowania, uwielbiania „bez pokrycia” innych. W części drugiej „Biografia” podjęto próbę refleksyjnego oglądu życia i działalności generała Wojciecha Jaruzelskiego. Wyodrębniono w niej w porządku chronologiczno-problemowym zagadnienia: 1. W kręgu patriotycznych tradycji, 2. Droga do wczesnej dorosłości, 3. Przez Berlin do kraju, 4. Żołnierz zawodowy, 5. Na drodze do wielkiej polityki, 6. Od Grudnia do Sierpnia, 7. Wobec życiowego wyzwania, 8. Droga do Okrągłego Stołu, 9. Zadanie spełnione. W części trzeciej,